

De lange skæbnespor

Aktørernes og historikernes billede af besættelsestiden får en ny dimension, når næste generation - krigsbørnene - fortæller deres historie

*Lis Mellempgaard (red.):
Fra tavshed til tale. Børn af frihedskæmpere fortæller.
Forum 2001. 140 s. 175 kr.*

Af Susanne Richardt Kall

Besættelsestidens traumer og krigsår er flyttet til næste generation. Det er traumerne, der er emnet for *Fra tavshed til tale*, redigeret af Lis Mellempgaard, hvor det er krigens børn, der er ofrene.

“Krigens drama trækker altid skæbnespor efter sig i eftertiden”, skriver Peter Øvig Knudsen i sin artikel i *Weekendavisen* 14.-20. september om Arne Øland, hvis bog *Horeunger og helligdage - tyskerbørns beretninger* udkommer til efteråret. Bogen vil blandt andet indeholde interview med tolv krigsbørn. Nu voksne mennesker, hvis forældre var tyske soldater og danske mødre. Adgangen til viden i det hele taget - og arkivgangen især - har været hård og svær for de mange “tyskerbørn”, som har måttet ønske at finde ud af deres fortid. Historien er tidligere fortalt af Lotte Tarp, der i 1997 udgav sin bog *Det sku' nodig hedde sig*, og den forekommer stadig ny.

Man kunne sige, at Lis Mellempgaards bog opererer med omvendt fortegn, fordi disse børns forældre - i de fleste tilfælde fædrene - ikke havde noget at skamme sig over, tværtimod. Ikke desto mindre er det også fortællinger, der præger mange af de beretninger, bogen bringer.

Det kan virke paradoksalt og tragisk, at børn fra begge lejre fra besættelsestiden i Danmark kan forenes i et fadersavn, men det er ikke desto mindre tilfældet.

Perioden er stadig genstand for nyudgivelser, der forsøger at nuance-

re billedet af forholdene i Danmark under Anden Verdenskrig. Jørgen Kielers personlige beretninger om sit engagement i modstandskampen og Peter Øvig Knudsens værk om stikkerlikvideringerne er blandt de seneste. De mange udgivelser vidner om vores behov for at finde ud af, hvad der egentlig skete, og det er ikke længere udelukkende historikere, der bidrager til denne undersøgelse.

Husker i glimt

Der behøver ikke nødvendigvis at være nogen indbygget modsætning mellem det personligt oplevede og det forskningsmæssigt tilegnede billede af Danmark i tiden 1940-1945. Dette billede kan kun nærme sig en sandhed, hvis begge grupper bidrager. Det subjektive element er en lige så vigtig del som den objektive, traumefri og dybtgående historiskrivning. Det er godt, for derved får vi i højere grad afdækket den personlige historie, der også er besættelsen, og de lange skæbnespor, den har trukket.

Der vil snart ikke være mange aktører fra denne tid til at fortælle deres historie, men der er børnene. I ofte glimtvis erindringer træder disse børn frem i de 19 beretninger som *Fra tavshed til tale* består af. Lis Mellempgaard skriver i sit forord, hvordan hendes egne erindringer *Pige i Modstandskampen* (1998) affødte henvendelser fra disse børn, som alle følte et uindfriet behov for at finde andre, der havde oplevet en lignende barndom. Som introduktion skriver Lis Mellempgaard:

De skader, der skete under og efter Danmarks besættelse, er begrænsede i

forhold til, hvad der skete ude i verden. Alligevel mener jeg, denne bog er aktuel ved at beskrive problemerne i de nære omgivelser og derved gøre dem lettere at forstå.

Det er uundgåeligt, at mindre, men også lidt ældre børn kun husker i glimt, og da beretningerne forsøger at indfange den barndom, der var krigens, er det netop i større og mindre glimt. Børnenes alder viser graden af bevidsthed om begivenhederne, og fortællingernes ofte noget knappe, konstaterende form peger på barnets oplevelser, skildret gennem en voksne bevidsthed. “Jeg forstod ikke meget af det hele, selvom jeg godt var klar over det farlige”, skriver John Strange i ‘Far og mor under krigen’, og Birte Østerberg Dupont supplerer i ‘Flyveblad fra min far’: “Det had til tyskerne, som besættelsen fremkaldte ved truslen på liv og død for ens forældre, er svært at fatte i dag.”

Det personlige opgør

Kompleksiteten i synsvinklen, at det er barnets oplevelser, der er en integreret del af den voksne personlighed, udtrykkes f.eks. af Anders Diemer i ‘Blade af min mors dagbog’:

Og efterhånden begriber man mange ting, som er uforståelige, når man er lille. Men vide rigtigt, hvordan de har haft det, det kan vi ikke.

Erkendelsen af afmægtighed i forhold til virkeligheden dengang træder frem i de mange intime oplevelser. Lis Jørgensens nøgterne og gripende beretning om faderens henrettelse vurderer situationen således:

Han gjorde sin indsats for fædrelandet. Men når jeg i dag ved, hvad det kostede ham og os, synes jeg ikke, han skulle have gjort det. Vore personlige ofre var for store.

Modstandskampens mange forskellige aspekter træder frem, set med børneøjne, hvis man vurderer bidragene under ét. Den døde far, den såvel mentalt som fysisk fraværende far, den hjemvendende, tavse far, den aktive mor, den tavse mor. At have sådanne forældre har på godt og ondt præget børnene i deres udvikling og voksenliv. John Strange når f.eks. frem til, ”at min opfattelse af besættelsen og modstandskampen i det hele taget har medført et engagement i kampen for demokrati og frihed hos mig”.

Den beretning, Lis Mellemegaard har valgt at lade afslutte bogen, er

Steen Klitgård Povlsens ‘Længslen efter at være normal.’ Jeg vil gerne fremhæve netop dette bidrag, fordi det har den kvalitet, at forfatteren gennemgående bevidst har valgt den voksne synsvinkel, og erkendelsen af barndommens påvirkninger fremstilles hudløst og smukt. Det personlige opgør med mytologiseringen af modstandskampen har været vejen frem til normalitet for Steen Klitgård Povlsen. Som et overordnet udsagn for alle beretningerne kunne disse ord af forfatteren stå: “Jeg er blevet tvunget ind i et mønster af fortællinger, jeg ikke selv har valgt og egentlig aldrig har befundet mig godt i.”

Fra tavshed til tale kalder Lis Mellemegaard de 19 bidrag, og man kunne tilføje “til fællesskab”. Den private historie træder i forbindelse med den store historie, og forfatter-

nes bidrag er oplysning til os andre og skridt i retning af deres egen personlige forløsning. Besættelsestiden avlede mange ofre, og mange har gennem de sidste 56 år haft ordet, så det er på tide, at næste generation bliver hørt. Sådan var modstandskampen *også!*

Jeg vil lade Steen Klitgård Povlsen få det sidste ord her:

Skal vi fri af den [arven] må vi i alt fald se den i øjnene. Ikke glorificere vore forældre og modstandskampen, men heller ikke fortrænge. Prøve at erindre så præcist og nøgternt som muligt. Og derefter forstå, at vores liv ikke er deres liv... Det er formodentlig ret umuligt, men vi kan da gøre forsøget.

Susanne Richardt Kall er lektor i samtidshistorie ved Aarhus Katedralskole.